

Alain Badiou
Nicolas Truong

POHVALA LJUBAVI

s francuskoga prevela Martina Kramer

*Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme d'aide
à la publication A. G. Matoš, a bénéficié du soutien de
l'Institut français de Croatie.*

Ovo djelo, objavljeno u okviru Plana pomoći izda-
vaštvu *A. G. Matoš*, ostvarilo je potporu Francuskog
instituta u Hrvatskoj.

MMLJ
MEANDAR MEDIA

Zagreb 2011.

patnje!". A sve to zahvaljujući web-stranici Meetic... koja vam k tome nudi – izraz mi se učinio potpuno znakovit – "ljubavni coaching". Znači, imat ćete trenera koji će vas pripremiti da se suočite s tim iskuse- njem. Mislim da ta reklamna propaganda odražava sigurnosnu koncepciju "ljubavi". To je ljubav kao osi- guranje od svih rizika: dobit ćete ljubav, ali tako ćete dobro proračunati svoju nagodbu, tako ćete dobro unaprijed izvršiti selekciju svog partnera tipkajući po internetu – naravno, imat ćete njegovu fotografiju, njegove ukuse u detalje, njegov datum rođenja, njegov astrološki znak itd. – da ćete na kraju cijele te pozamašne kombinatorike moći reći: "S ovim će ići bez ikakva rizika!" A to je propaganda, zanimljivo je da se reklama služi tim metodama. Dakako, uvjeren sam da ljubav, kao kolektivna sklonost, kao nešto što – gotovo svi se slažu – daje životu intenzitet i smisao, ne može biti taj dar postojanju ako je rizik u potpunosti odsutan. To mi izgleda kao propaganda rata "bez mrtvih" koju je u jednom trenutku provo- dila američka vojska. J

Po vašemu mišljenju, postoji sličnost između rata "bez mrtvih" i ljubavi "bez rizika", kao što prema so-

ciolozima Richardu Sennettu i Zygmuntu Baumanu postoji analogija između onog "ne obećavam ti posao" – kao što agenti financijskog kapitalizma kažu radniku bez sredstava – i onog "ne obećavam ništa", koje part- nerici ili partneru govori "ljubavnik" koji se ne želi vezati, u svijetu u kojem se veze stvaraju i rastvaraju u ime šminkerskog i konzumerističkog razvratu?

Sve je to pomalo isti svijet. Rat "bez mrtvih", lju- bav "bez rizika", nema slučaja, nema susreta, u svemu tome vidim prvu prijetnju ljubavi, i to sredstvima ge- neralne propagande, koju bih nazvao sigurnosnom prijetnjom. Sve u svemu, to nije daleko od ugovore- nih brakova. Nisu ih u ime obiteljskog poretka ugo- vorili despoti roditelji, ali su svejedno ugovoreni u ime osobne sigurnosti, prethodno uređene tako da se izbjegne svaka slučajnost, svaki susret, a napokon i svaka egzistencijalna poezija, u ime temeljne katego- rije odsutnosti rizika. Druga je pak prijetnja ona koja ljubavi ne pridaje nikakav značaj. Kao protuteža si- gurnosnoj prijetnji ljubav se smatra tek jednom vari- jantom općeg hedonizma, jednom od raznih figura uživanja. Time se želi izbjeći svako neposredno isku- šenje, svako autentično i duboko iskustvo drugosti

od kojega je ljubav satkana. Dodajmo ipak da rizik nikada nije potpuno eliminiran, te stoga propagandna Meetica, kao i imperijalnih vojski, zapravo znači da će rizik biti za druge! Ako ste se dobro pripremili za ljubav, prema modernim propisima sigurnosti, znat ćete se riješiti drugoga ako ne odgovara vašem komforu. Ako pati, to je njegova stvar, zar ne? Nije moderan. Na isti način ono "bez mrtvih" vrijedi za zapadne vojnike. Bombe koje pljušte ubijaju velik broj ljudi koji su sami krivi što žive baš tamo. Ali to su Afganistanci, Palestinci... Ni oni nisu moderni. Sigurnosna ljubav, kao i sve čega je norma sigurnost, odsutnost je rizika za onoga tko ima dobro osiguranje, dobru vojsku, dobru policiju, dobru psihologiju osobnog užitka, jer se sav rizik prebacuje na onoga tko je na suprotnoj strani. Primijetili ste da vam svuda objašnjavaju kako se stvari poduzimaju "za vaš komfor i vašu sigurnost", od rupa na pločniku do policijske kontrole u hodnicima metroa. Tu zapravo imamo dva neprijatelja ljubavi: sigurnost ugovora osiguranja i komfor ograničenih užitaka.

Znači, postoji svojevrsan savez između libertinske i liberalne koncepcije ljubavi?

Da, mislim da se liberalno i libertinsko sastaju u ideji da je ljubav nepotreban rizik. I da s jedne strane možemo imati svojevrsno pripremljeno supružništvo koje će se odvijati u slastima konzumacije, a s druge strane ugodne seksualne aranžmane, ispunjene užicima, štedeći pritom na strasti. S toga gledišta zaista mislim da je ljubav u ovakvom svijetu uhvaćena u škripac i opkoljena, a time i ugrožena. I mislim da je njezina obrana jedan od filozofskih zadataka. Što bi vjerojatno značilo, kako je rekao pjesnik Rimbaud, da bi je trebalo i ponovo izmisliti. To ne može biti obrana jednostavnim oćuvanjem postojećeg. Svijet je uistinu ispunjen novinama, pa tako i ljubav treba biti inovirana. Treba ponovo izmisliti rizik i avanturu protiv sigurnosti i komfora. ┘

Prijedimo sada na vašu koncepciju ljubavi. Rekli smo da je Rimbaud htio ponovo izmisliti ljubav. Ali na temelju koje misli o njoj uopće možemo ponovo izmisliti ljubav?

Mislim da pitanju ljubavi treba prići iz dva kura koja odgovaraju svačijem iskustvu. Kao prvo, ljubav se bavi razdvajanjem ili raščlanjivanjem, a to može biti jednostavna razlika između dviju osoba i njihovih beskrajsnih subjektivnosti. To je razdvajanje u većini slučajeva spolna razlika. Kada to nije slučaj, ljubav ipak nalaže da se suočimo s dvjema figurama, s dvama različitim položajima prikazivanja. Drugim riječima, u ljubavi imate prvi element, koji je odvajanje, raščlanjivanje, različitost. Imate jedno *Dvoje*. Ljubav prvo obrađuje to Dvoje. Kao drugo, upravo stoga što se bavi raščlanjivanjem, u trenutku kada se

to Dvoje pokaže, stupi na scenu kao takvo i iskuša svijet na novi način, ono može poprimiti samo slučajan ili neizvjestan oblik. To je ono što nazivamo susretom. Tom susretu dajem na pomalo metafizički način status *događaja*, odnosno nečega što ne ulazi u neposredan zakon stvari. Postoji bezbroj primjera u književnosti ili umjetnosti koji predstavljaju tu početnu točku. Brojne priče i romani bili su posvećeni slučajevima u kojima je Dvoje posebno izraženo, kad ljubavnici nisu pripadnici iste klase, iste grupe, istoga klana ili iste zemlje. *Romeo i Julija* su, naravno, alegorija tog razdvajanja jer pripadaju neprijateljskim svjetovima. Ta dijagonalna strana ljubavi, koja prelazi preko najmoćnijih dualnosti i najradikalnijih odvajanja, vrlo je važan element. Susret dviju različitosti jest događaj, nešto nepredvidivo, iznenađujuće, kao u kazalištu "ljubavnoga iznenađenja". Na temelju tog događaja ljubav može biti započeta i uvedena. To je prva, veoma važna točka. To iznenađenje pokreće proces koji je u osnovi jedno iskustvo svijeta. Ljubav nije tek susret i zatvoreni odnosi između dviju osoba, to je konstrukcija, život koji se gradi ne više s gledišta Jednoga, već s gledišta Dvoga. To nazivam "scenom za Dvoje". Osobno su me uvijek zanimala pitanja trajanja i postupka, a ne samo pitanja početka.

Prema vašemu mišljenju, ljubav se ne svodi na susret, već se ostvaruje u trajanju. Zašto odbijate koncepciju ljubavnoga stapanja?

Mislim da postoji jedna još uvijek vrlo prisutna romantična koncepcija ljubavi, koja se iscrpljuje u samome susretu. Prema njoj, ljubav istovremeno izgara, troši se i crpi u susretu, u jednom magičnom trenutku izvan svijeta kakav jest. Tu se događa nešto poput čuda, neki intenzitet postojanja, strasveno stapanje. No kada se stvari događaju tako, ne radi se o "sceni za Dvoje", već o "sceni za Jednoga". To je stapajuća koncepcija ljubavi: dvoje se ljubavnika srelo i dogodilo se nešto kao heroizam Jednoga protiv svijeta. Možemo primijetiti da u romantičnoj mitologiji taj stupanj stapanja vrlo često vodi u smrt. Postoji intimna i duboka veza između ljubavi i smrti, a vrhunac su takve veze bez sumnje *Tristan i Izolda* Richarda Wagnera, jer ljubav se iscrpila u izuzetnom i neizrecivom trenutku susreta, nakon čega se nemoćno guće vratiti u svijet koji ostaje izvan tog odnosa.

Mislim da tu radikalnu romantičnu koncepciju treba odbaciti. Ona ima izvanrednu umjetničku ljepotu, ali po momemu mišljenju i jednu ozbiljnu

egzistencijalnu manu. Mislim da je treba smatrati snažnim umjetničkim mitom, ali ne i istinskom filozofijom ljubavi. Jer ljubav se, napokon, događa u svijetu. Taj događaj nije bio predvidiv ili proračunljiv prema zakonima svijeta. Ništa nije omogućilo pripremu susreta – pa ni Meetic, čak ni nakon dugih prethodnih *chatova* – jer zapravo, u trenutku kada se vidimo, vidimo se, to je nezamjenjivo! No ljubav se ne može svesti na susret, jer ona je izgradnja. Enigma misli o ljubavi jest pitanje trajanja koje ju ostvaruje. Najzanimljivija točka, ustvari, nije pitanje ekstaze početaka. Ekstaza početaka postoji, ali ljubav je prije svega trajna konstrukcija. Recimo da je ljubav uporna avantura. Avanturistička je strana nužna, ali tako je i s upornošću. Odustati kod prve prepreke, pri prvoj ozbiljnoj nesuglasici, prvim problemima, samo je izobličene ljubavi. Prava je ljubav ona koja trajno trijumfira, ponekad i teško, nad preprekama koje joj postavljaju prostor, svijet i vrijeme.

Kakva je priroda te izgradnje?

U bajkama se ne govori mnogo o tome, zar ne? U bajkama se kaže: "Vjenčase se i imahu mnogo djece".

Da, dobro, ali je li ljubav vjenčati se? Znači li ona imati mnogo djece? To je objašnjenje pomalo tanko i stereotipno. Ideja da se ljubav okončava ili ostvaruje je isključivo stvaranjem obiteljskog univerzuma nije zadovoljavajuća. Ne zato što obiteljski univerzum nije dio ljubavi – tvrdim da jest – ali ne može se na to svesti. Treba shvatiti da rođenje djeteta jest dio ljubavi, ali ne treba reći da je ostvarenje ljubavi rađanje djeteta. U ljubavi me zanima pitanje trajanja. Precizirajmo: pod "trajanjem" ne treba shvatiti kao najbitnije da ljubav traje, da se volimo uvijek i zauvijek. Treba shvatiti da ljubav izmišlja drugačiji način trajanja u životu. Da se postojanje svakoga, u iskušenju ljubavi, susreće s novom vremenitošću. Naravno, govorimo li pjesnički, ljubav je također "teška želja za trajanjem". Ali ona je još više želja za nepoznatim trajanjem. Jer, kao što svatko zna, ljubav je ponovno izmišljanje života. Ponovo izmisliti ljubav znači ponovo izmisliti to ponovno izmišljanje.

U knjizi Conditions odbacujete neke vrlo ukorijenjene ideje o ljubavi, na primjer koncepciju da je ljubavni osjećaj iluzija, dragu pesimističkoj tradiciji francuskih moralista, prema kojoj je ljubav tek "orna-

Zar vjernost nema mnogo dublji smisao od pukog obećanja da nećete spavati s nekim drugim? Ne pokazuje li ona upravo da je ono početno "volim te" angažman kojemu ne treba nikakvo posebno priznanje, angažman izgradnje trajanja kako bi susret bio oslobođen svoje slučajnosti? Mallarmé je gledao na pjesmu kao na "slučaj poražen riječ po riječ". U ljubavi vjernost označava tu dugu pobjedu: slučajnost susreta koja se dan za danom poražava izmišljanjem trajanja i rađanjem jednog svijeta. Zašto se tako često kaže: voljet ću te zauvijek? Pod uvjetom, jasno, da to nije samo trik. Moralisti su se tome, naravno, dosta rugali, govoreći da u stvarnosti to nikad nije istina. Kao prvo, nije istina da nikad nije istina. Ima ljudi koji se zauvijek vole, i to mnogo više nego što se misli ili govori. I svatko zna da je odluka o kraju jedne ljubavi, pogotovo kad je jednostrana, uvijek katastrofa, ma kakve izvrsne razloge iznosili. Samo mi se jednom u životu desilo da napustim jednu ljubav. Bila je to moja prva ljubav i posupno sam postajao tako svjestan da je to napuštanje bilo pogreška da sam se toj prvoj ljubavi vratio kasno, prekasno – jer njezina se smrt blizila – ali s neusporedivim žarom i nužnošću. Nakon toga više nikad nisam odustao.

Bilo je drama i razdiranja i neizvjesnosti, ali nikada više nisam napustio ljubav. Kada sam volio, uistinu sam volio uvijek i zauvijek, to vam mogu sa sigurnošću potvrditi. Znači intimno znam da je skeptička polemika netočna. Drugo, ako je "volim te" uvijek, po mnogim aspektima, najava jednog "volim te zauvijek", to je upravo zato što postavlja slučaj u dimenziju vječnosti. Ne bojmo se riječi! Stabiliziranje slučaja najava je vječnosti. A na neki način svaka ljubav tvrdi da je vječna: to je sadržano u deklaraciji... Sav je problem nakon toga upisati tu vječnost u vrijeme. Jer to je, zapravo, ljubav: deklaracija vječnosti koja se mora ostvariti i razviti kako zna u vremenu. Silazak vječnosti u vrijeme. Zato je taj osjećaj tako intenzivan. Znate, ti skeptici nas stvarno nasmijavaju, jer kad bismo se pokušali odreći ljubavi, kad više ne bismo vjerovali u nju, nastala bi ozbiljna subjektivna katastrofa, i to svatko zna. Život bi, treba reći, postao jako bezbojan! Znači, ljubav je i dalje sila. Subjektivna sila. Jedno od rijetkih iskustava gdje se, na temelju slučaja upisanog u trenutak, upuštate u prijedlog vječnosti. "Uvijek" je riječ kojom zapravo iskazujemo vječnost. Jer ne možemo znati što znači to "uvijek" niti kolikog je vijeka. "Uvijek" znači "vječ-